81’25:811.161.2’373:811.111’37 **Т. А. Космеда, О. О. Войтович**

МІЖМОВНІ УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКІ ПАРАЛЕЛІ В ТЕРМІНОЛОГІЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Наукова розвідка виконана в міждисциплінарному ракурсі: актуалізовано когнітивну лінгвістику, перекладознавство й порівняльно-зіставне мовознавство. Уперше схарактеризовано українсько-англійські міжмовні паралелі в системі понять термінознавства з огляду на особливості вияву їхніх парадигматичних зв’язків (синонімії, антонімії, гіпер-гіпонімії, полісемії), специфіки будови (структурні типи), походження та характерних словотвірних засобів і механізмів будови. Доведено, що термінологія перекладознавства в обох мовах демонструє високий ступінь інтернаціоналізації і незначну кількість запозичень. Обидві терміносистеми презентують домінувальну кількість складених одиниць, що побудовані за питомими моделями. Українська мова має композити, прикладкові слова, а англійська тяжіє до атрибутивних словосполучень. Кожна з мов оперує системою власних морфем, на їхній базі утворюючи відповідні терміни. Виявлено різний ступінь термінологійної стандартизації: українські терміни презентують широку синонімію, конотовані одиниці, містять культурну специфіку, зокрема й застарілі одиниці, чого не простежуємо в англійській терміносистемі. Відносно рівномірно простежуємо вияв антонімних, родо-видових зв’язків, а полісемія не характерна для обох мов.

Ключові слова: *перекладознавство, українсько-англійські міжмовні паралелі, антонімія, гіпер-гіпонімія, полісемія, синонімія, структурні типи, відмінності й збіжності.*

Kosmeda, T., Voitovych, O. Interlingual Ukrainian-English Parallels in Translation Studies Terminology. *The research has been conducted with an interdisciplinary focus, actualising cognitive linguistics, translation studies, and comparative linguistics. It is projected onto the terminology systems of translation studies in Ukrainian and English, which have not yet been researched. The above-mentioned motivates the novelty of the research. The Ukrainian-English interlingual parallels identified in the system of terminology concepts have been characterised in terms of the features of their paradigmatic systemic connections (synonyms, antonyms, hyperhyponyms, polysemy), the specificity of the structure (structural types), and in terms of origin and characteristic word-formation means and mechanisms of structure. Projection onto the specified parameters enabled identification of the corresponding similarities and differences. It has been proven that, in both languages, the terminology of translation studies shows a high degree of international words and a small number of borrowings; both terminological systems exhibit the dominance of*

https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.22

compound units, formed according to specific models in accordance with the grammatical systems of each language. However, the Ukrainian terminological system contains composites, word nouns or word combinations in the meaning of a noun that explain, specify, or name another noun differently, correlating with it in case, and English tends to compact attributive word combinations. Each language operates with its own system of morphemes, forming the corresponding terms with their use. A different degree of terminological standardisation has been revealed: the Ukrainian terms under analysis actualise broader synonymy and figurative, connoted units to a greater extent than in the English terminological system, and also express cultural specificity, embodied in terms, historicisms, and archaisms. We relatively evenly trace the manifestation of antonymic, generic, specific relations and polysemy, which is not characterised by redundancy. We see the prospect of the study in the need to compile a Ukrainian-English and English-Ukrainian dictionary of translation studies terms.

Keywords: *translation studies, Ukrainian-English interlingual parallels, antonymy, hyper-hyponymy, polysemy, synonymy, structural types, differences and similarities.*

Вступ

У сучасному мовознавстві пріоритетними є міждисциплінарні дослідження. Ця наукова розвідка виконана в руслі вчення про міжмовні паралелі й базується насамперед на положеннях когнітивної лінгвістики й термінознавства. Міжмовні паралелі – одна з найважливіших проблем сучасної лінгвістики, що розглядається в цій статті у вимірі контрастивістики: зазначене мотивує ***актуальність*** праці. У полі зору дослідження – термінологія перекладознавства, що на сьогодні не вивчена, зокрема й у порівняльному ракурсі з проєкцією на українську й англійську мови. Зазначене визначає ***новизну*** цієї студії.

Учені переконані, що «сучасні лінгвістичні дослідження, повертаючись до теоретичних передумов компаративістики та історії, пропонують нову методологію порівняння мов, визначаючи пріоритет контрастивного підходу до аналізу лексичних одиниць». Метою такого підходу є виявлення і встановлення відповідності цих предметів у лексико-семантичних системах споріднених і неспоріднених мов. Контрастивний аналіз лексико-семантичних систем неспоріднених мов, таких, як англійська та українська, характеризується значущістю та актуальністю, оскільки сприяє глибокому розумінню світогляду кожної нації, з метою виявлення подібності та відмінності в тому, як світ дискурсу тлумачиться в їхніх лексиконах, тому актуальним є дослідження особливостей порівняльної лексикології української

та англійської мови» (Лебедєва, Бевзо, & Малінська 2022: 46). Окреслену проблему вивчає й О. Деменчук (див.: Demenchuk, 2018), а Д. Попова і Є. Седлар студіюють словотвірний потенціал української й англійської термінології (див.: Попова, & Седлар, 2017), що опрацьовують й А. Левицький та А. Шелудько (див.: Левицький, & Шелудько, 2010). Проблему виявлення міжмовних паралелей в українському мовознавстві аналізували також І. Дулепа (Дулепа, 2011), С. Кійко (Кійко, 2018), О. Осова (Осова, 2024), Я. Яремко (Яремко, 2002) і В. Дубічинський, який мотивує потребу актуалізації поняття *термінологійні паралелі* (Дубічинський, 1993). Учений наголошує, що «за концепцією лексичних паралелей, формально (за звучанням і написанням) збіжні термінологічні одиниці двох чи більше близькоспоріднених або неблизькоспоріднених синхронічно зіставлюваних мов називаємо термінологічними паралелями» (там само: 118). Цей науковець виокремлює три групи міжмовних паралелей: (1) *хибні* (незбіжності всіх значень формально подібних, тобто подібних термінів за формою їх вираження), (2) *неповні,* коли окремі значення, тобто лексико-семантичні варіанти, формально подібних термінологійних одиниць у двох чи більше мовах збігаються, а інші не збігаються, і (3) *повні*: «формально подібні терміни двох чи кількох синхронічно зіставлюваних мов із повністю збіжними семантичними структурами (або одним збіжним значенням) чи з певними відмінностями стилістичного, граматичного тощо характеру та розширенням / звуженням збіжних значень» (там само: 119–120). *Збіжне значення* названий дослідник номінує *інтерсемемами*, а незбіжні, тобто такі, що відображають національно-культурну своєрідність термінологійної одиниці, пропонує номінувати *ідіосемемами*.

До методологійних засад теорії міжмовних термінологійних паралелей традиційно вналежнюють такі: (1) базування на *принципі системності*, тобто зіставленні не окремих термінів, а цілісних терміносистеми: ідеться про врахування вияву особливостей парадигматичних, синтагматичних й епідигматичних зв'язків, що мотивує потребу брати до уваги своєрідність однієї мови на тлі іншої; (2) урахування *постулатів міжмовних контактів* і *теорії запозичення*: ідеться про потребу зважати на характер впливу однієї мови на іншу через запозичення, зокрема й з актуалізацією *інтернаціоналізмів*, що мотивує феномен *конвергенції – зближення слів*; (3) вивчення

подібності, що виявляється навіть не в споріднених мовах, які мають однакові або схожі структури, що *мотивовано універсальними лінгвістичними законами розвитку мов*; (4) урахування *явища конвергенції / дивергенції*: простеження того, як етимологійні дублети можуть розвивати різні значення в різних мовах або навпаки – зближуватися; (5) *простеження феномена міжмовної омонімії* та *паронімії*: виокремлення термінів, що збігаються за формою (омоніми, омофони, омографи, омоформи), однак відрізняються за значенням; (6) урахування *екстралінгвальних чинників* – соціальних, культурних й історичних явищ, що впливають на розвиток мов й актуалізацію паралелей; (7) важливою є науковий постулат про те, що *мови не ізольовані системи: вони постійно взаємодіють*, що дає можливість виокремити низку подібностей, належно класифікуючи й описуючи їх. Крім того, традиційно виділяють градуальну класифікацію міжмовних паралелей, що презентує такі типи: (1) абсолютні міжмовні паралелі – одиниці мовних систем порівнюваних мов, що мають подібні семантичні структури; (2) часткові міжмовні паралелі презентують, зрозуміло, лише частково подібну семантичну структуру: такі одиниці можуть не збігатися й у функційному плані. Термінологія перекладознавства в порівняльному вимірі з проєкцією на українську й англійську мови частково схарактеризована в наукових студіях Т. Космеди й О. Войтовича (див.: Космеда & Войтович, 2025a; Космеда & Войтович, 2025b; Космеда & Войтович, 2025c).

Об'єкт цього дослідження – термінологія перекладознавства, а його ***предмет*** – міжмовні українсько-англійські паралелі в системі термінів перекладознавства.

Мета наукової розвідки – презентувати багатоаспектний аналіз термінів перекладознавства в порівняльно-зіставній парадигмі. З метою співвідносяться такі *завдання*: (1) показати структурні паралелі з указівкою на спільне й відмінне між порівнюваними терміносистемами й (2) з'ясувати особливості вияву системних зв'язків – синонімії, антонімії, гіпер-гіпонімії, полісемії в межах порівнюваних мов, а також узагальнити інформацію щодо шляхів походження розглядуваних термінів й особливостей їхнього творення.

Матеріалом цієї студії є авторська картотека (близько 500 термінів), що містить систему термінів перекладознавства української й англійської мов, вибраних із сучасних словників лінгвістичних термінів

і відповідних енциклопедій, укладачами яких є А. Загнітко (Загнітко, 2012), О. Селіванова (Селіванова, 2006) й перекладена з англійської мови «Енциклопедія перекладознавства» (англ. Handbook of Translation Studies) (Енциклопедія перекладознавства, 2020). Крім того, деякі терміни виокремлені з глосаріїв до підручників із перекладознавства авторства І. Дерік, І Литвин, О. Рудківського (Дерік, 2022; Литвин, 2013; Рудківський, 2017). Ураховано й перекладознавчі терміни, що поширені в сучасній теоретичній літературі з проблематики перекладу.

Методи дослідження

Застосовано традиційні дослідницькі загальнонаукові й спеціальні лінгвістичні методи, серед яких *описовий* (для інтерпретації авторської концепції та здійснення узагальнення, виокремлення висновків), доповнений методами аналізу й синтезу, дедукції та індукції, *інтерпретативний* (дає змогу презентувати авторські інтенції), а також *порівняльно-зіставний* як базовий метод, який сприяє дескрипції структурних і парадигматичних паралелей, виокремлення спільного й відмінного в термінології перекладознавства української й англійської мов.

Виклад основного матеріалу

Виклад здійснюємо за такими параметрами: аналіз структурних паралелей, опис особливостей вияву парадигматичних зв'язків у системі порівнюваних української і англійської термінології перекладознавства, а також дескрипція специфіки їхнього походження і творення.

Структурні паралелі термінів перекладознавства української й англійської мови. Переважна кількість термінів перекладознавства й української, й англійської мов за структурою належать до складених (374 од.), що мотивовано потребою точного номінування понять перекладознавства: вони омовлюють складні семантичні утворення (переважно це дво- або тричленні одиниці). Виокремлюємо такі домінувальні моделі двокомпонентних термінів української мови з їхніми англійськими відповідниками: (а) *іменник у Наз. в. + іменник у Род. в.*: (напр. *невідповідність тексту*), що в англійській мові структуровано як *іменник + прикметник*, напр. *textual inconsistency* або аналогійно укр. *теорія полісистемності*, *теорія лакун*, а в англійській мові – *theory of polysystemicity* або *lacuna theory*; (б) *іменник у Наз. в.*

+ *прикметник (дієприкметник) у Наз. в.*, що презентують в обох мовах структурну збіжність: укр. *вільний переклад* / англ. *free translation*; (в) *прикметник + іменник* в обох мовах: *літературний переклад / literary translation; науковий переклад / scientific translation; художній переклад / literary translation; юридичний переклад / legal translation; медичний переклад / medical translation*. Наведена модель презентує абсолютні міжмовні паралелі, де означення передує іменнику.

Складені терміни широко актуалізують тричленні одиниці, що включають крім іменників ще й означувальний прикметник (*психотипічна теорія перекладу / psychotypic theory of translation* чи *культурно-етнографійна теорія перекладу / cultural and ethnographic theory of translation*), рідше – двочленні, що утворені в українській мові за моделлю *іменник у Наз. в. + іменник у Род. в.*, напр.: *теорія полісистемності* або *теорія лакун*, а в англійській мові їй відповідає структура *theory of polysystemicity* або *lacuna theory*. Моделювання складених термінів мотивоване тим, що виникла потреба для уточнення їхньої проєкції в теорію перекладознавства, тому додається компонент укр. *в перекладознавстві* / англ. *in the paradigm of translation studies*, оскільки однослівні терміни можуть проєктуватися й на інші наукові сфери, напр.: *адаптація в перекладознавстві / adaptation in the paradigm of translation studies; відтворення в перекладознавстві / reproduction in the paradigm of translation studies; декодування в перекладознавстві / decoding in the paradigm of translation studies.*

Однослівних номінацій порівняно небагато (61 од.), напр.: *буквалізм / literalism*. Зафіксовано й складні терміни, напр.: *моно переклад / monotranslation, полі переклад / polytranslation, кіно переклад / film translation*. Небагато й прикладкових: *консультант-перекладач / consultant-translator; перекладач-людина / human- translator*.

За структурою простежуємо незбіжності, коли терміну-словосполученню української мови відповідає однослівний англійський термін, напр.: *усний переклад / interpreting; понадінтерпретація перекладу / overinterpretation; допереклад / additional translation; підрядник / interim text*; *транслят / translated message* або навпаки: *сурдоперекладач / sing-language interpreter;* прикладковій формі української мови – словосполучення в англійському еквіваленті, напр.: *конференц-переклад / conference interpreting.* Українська мова використовує складні слова (композити), а англійська надає перевагу атрибутивним

конструкціям, напр.: *кіно переклад / film translation*. Проте простежуємо й збіжності: *макропереклад / macrotranslation*, хоча в цьому разі актуалізовано префіксоїд *-макро*.

У структуру складених термінів часто входить ключовий однослівний термін *переклад / translation*, напр.: *автентичний переклад / authentic translation; авторизований переклад / authorised translation* чи *неавторизований переклад / unauthorised translation; бінарний переклад / binary translation; дефектний переклад / defective translation*; *експериментальний переклад / experimental translation; завірений переклад / certified translation; міжмовний переклад / interlingual translation; односторонній переклад / unilateral translation; офіційний переклад / official translation* та ін.

В обох порівнюваних мовах виявляємо абревіатури, однак у невеликій кількості, хоч англійська мова більше схильна до їхньої актуалізації. Простежуємо незбіжності, напр.: *MT – machine translation, MAT – machine-aided translation; TL – target language;* в українській мові: МП – *мова перекладу*, МО – *мова оригіналу*.

Терміносистема перекладознавства презентує (1) префіксальні моделі, зокрема в обох мовах використовуються префікси латинського й грецького походження: *інтер-*: *інтерсеміотичний / intersemiotic, інтерпретативний / interpretive*; *псевдо-: псевдо переклад / pseudotranslation*; *ре-: реметафоризація / remethaphorisation*; *де-: де метафоризація / demetaphorisation, декомпресія / decompression*; *супер-/ над-: понад інтерпретація / overinterpretation;* (2) суфіксальні моделі – українська мова актуалізує багатший суфіксальний апарат, порівн.: *-уванн-: калькування, транскрибування, кодування, дублювання*; *-ість: перекладність, неперекладність, континуальність, дефектність*; *-анн-/-інн-: додавання, опущення, тлумачення, аудіювання.* Водночас в англомовних термінах перекладознавства використано такі суфкси, як: *-tion: translation, adaptation, specification, compensation; -ing: interpreting, dubbing, subtitling, recording; -ity: translatability, untranslatability, equivalence; -ness: adequateness (*рідше).

Вияв синонімії. Її походження в порівнюваних мовах. Уже ключовий термін розглядуваної науки – *перекладознавство* – в українській мові має синонім – *транслятологія*, тобто презентовано питомий і запозичений терміни. В англійській мові функціює лише питомий термін *translatology*, запозичений в українську мову.

Деякі універсальні терміни презентують однакову кількість синонімів в українській і англійській мовах, рівнозначних за змістом, порівн.: *теорія лінгвістичної відносності (Сепіра-Уорфа), теорія лінгвістичного детермінізму, теорія лінгвістичної додатковості / the theory of linguistic relativity (Sapir-Whorf hypothesis), the theory of linguistic determinism, the theory of linguistic complementarity*, а також: укр. *Адекватність* – домінантне слово синонімного ряду і його складники – *відповідність, повноцінність* / англ. *adequacy, correspondence, completeness.* Синонімний ряд може бути різним за кількісним складом, простежуємо наявність лише двох синонімів в порівнюваних мовах, що відповідно віддзеркалюється: *вихідна мова, мова оригіналу / source language, target language; еталонний, ідеальний переклад / reference, ideal translation; внутрішньомовний переклад, перейменування / intralingual translation, rewording; діахронний, історичний переклад / diachronic, historical translation); зворотний, контрольний переклад / reverse, control translation; людський, «ручний» переклад / human translation; описовий, ситуаційний переклад / descriptive, situational translation.*

Проте синонімія в обох мовах виявляється не завжди однаково: в українській мові вона більш поширена, хоч інколи простежуємо майже повну кількісну збіжність: *текст перекладений, друготвір, вторинний текст, текст-переклад / the translated text, secondary text, translation text; адекватний, повноцінний, рівний, рівноцінний, тотожний, правильний переклад / adequate, full, equal, equivalent, correct translation; вихідна мова, мова оригіналу / source language, target language; колективний переклад, «переклад гуртом» / collective translation, «group translation»; переклад індивідуальний, монопереклад, одноосібний переклад / individual translation, single-author translation*, а також відсутність збіжності: *абсолютний, ідеальний, рівноцінний переклад / absolute translation; безпосередній, прямий, первинний переклад / direct translation; буквальний, буквалістичний, текстологійний переклад / literal translation; вільний, довільний, неточний переклад / free translation; вторинний, непрямий, опосередкований, «з других рук» переклад / indirect translation*; *людський, «ручний» переклад / human translation; попередній, робочий переклад / preliminary translation; народний, фольклорний переклад / folklore translation.* Отже, констатуємо повну й неповну збіжність синонімних одиниць.

Яскравим прикладом широкого синонімного ряду, презентованого в українській мові, є ряд з опорною (домінантною) одиницею *псевдопереклад*, що складає шість одиниць, порівн.: *квазіметатекст, переклад-містифікація, переклад-підробка, симуляція перекладу, удаваний переклад, фіктивний переклад*, а в англійські мові відповідником є лише один термін – *pseudotranslation.* Для української мови характерне моделювання образних, конотованих синонімних термінів, зокрема й прикладкового типу – *переклад-містифікація, переклад-підробка, симуляція перекладу, удаваний переклад, фіктивний переклад,* що не характерне для англійської мови, хоч образні терміни все-таки інколи виявляємо й в англійській мові, напр.: *метод чорної скриньки / black box method.*

Рідше простежуємо випадки, коли англійська мова вербалізує синоніми, а українська – ні, порівн.: *ситуаційний переклад / situational translation, role-play translation; двосторонній переклад / liaison interpreting, bilateral interpreting; синхронний переклад з аркуша / unseen translation, off-hand translation; правильний переклад / adequate, full, equal, equivalent, correct translation* або презентує меншу їхню кількість, напр.: *автоматизований переклад, машинний переклад / machine-aided translation (mat), computer-aided translation, computer-assisted translation, machine aided human translation, machine-assisted human translation, machine-assisted translation*.

Вияв антонімії простежуємо рідше. Водночас виявляємо антонімію в обох мовах, що може бути презентована не лише двома, але й трьома членами, напр.: *людський, «ручний» переклад / human translation* – антоніми *автоматичний, машинний переклад / machine translation, automatic translation; анонімний переклад / anonymous translation – авторський, неанонімний переклад / author's, non-anonymous translation; колективний переклад, «переклад гуртом» / collective translation, "group translation" – переклад індивідуальний, моноперекладодноосібний переклад / individual translation, single-author translation; авторизований переклад / authorised translation – неавторизований переклад / unauthorised translation; моно переклад / monotranslation – полі переклад / polytranslation*.

Гіпер-гіпонімні зв'язки також досить широко виявляємо в термінології перекладознавства, що цілком зрозуміло, оскільки функціюють родові визначення і їхні видові презентанти, напр.: *буквалізм /*

literalism – родове поняття, а його презентантами є такі терміноодиниці: *буквалізм етимологічний / etymologic literalism; буквалізм семантичний / semantic literalism.* Актуалізуємо й родовий термін *лакуна в парадигмі перекладознавства / lacuna in the translation paradigm,* що має такі видові презентанти*: лакуна компенсована в парадигмі перекладознавства / compensated lacuna in the paradigm of translation studies; лакуна повна / complete lacuna; лакуна часткова / partial lacuna.* Родовим поняттям є і запозичений в українську мову термін *калька* з її англомовним семантико-фонетичним еквівалентом *calque*. Простежуємо видові поняття, презентовані складеними термінами: *семантична калька / semantic calque; синтаксична калька / syntactic calque; структурно-семантична, словотвірна калька / structural and semantic, word-formation calque; фразеологічна калька / phraseological calque.* Лексема *перекладач* є родовим поняттям до таких видових: *консультант-перекладач / consultant-translator; людський перекладач, перекладач-людина / human- translator; судовий, присяжний перекладач / court interpreter, сурдоперекладач /* sing-language; *анонімний перекладач / anonymous translator*. Як бачимо, видові поняття можуть мати синонімну вираженість.

Полісемія, як відомо, не характерна для термінології. Констатуємо наявність незначної кількості багатозначних термінів, оскільки терміни сфокусовані виключно на парадигмі перекладознавства. Багатозначних термінів виявляємо до п'яти. Кілька з них презентують два лексико-семантичних варіанти в обох порівнюваних мовах. Напр.: термін *переклад*: 1) 'спеціальний різновид людської діяльності; процес, що відбувається у формі психічного акту й полягає в тому, що текст (повідомлення), який актуалізований однією мовою (мовою оригіналу), перестворюється як рівноцінний іншою мовою (мовою перекладу)' і 2) 'результат перекладацької діяльності, презентований текстом перекладу у фіксованій (письмовій) і нефіксованій (усній) формах'; термін *стилістична фігура в парадигмі перекладознавства*: 1) у широкому розумінні – засіб, що надає мовленню образності й виразності й 2) у вузькому – особлива синтаксична побудова тексту, що актуалізується перекладачем для підсилення виразності висловлення й характеризується оригінальною формою образного вираження думок і почуттів; термінопоняття *загальна теорія перекладу*: 1) 'самостійний розділ перекладознавства як науки, мета якого – вивчення

універсальних закономірностей процесу перекладу, основних засобів досягнення повноти й точності перекладу та ін.' 2) 'наукова концепція про сутність і особливості двомовної комунікації, логічно обґрунтована модель двомовної комунікації. Три ЛСВ має в обох мовах термін *історія теорії та практики перекладу*: 1) 'у широкому розумінні – це інформація про розвиток перекладацької діяльності'; 2) 'у вузькому значенні – один зі складників загальної теорії перекладу, що виокремлюється поряд із критикою перекладу, методикою викладання перекладознавства та ін.'; 3) 'самостійний розділ перекладознавства як науки, мета якого – з'ясування місця, ролі та еволюції перекладу в умовах розвитку людського спілкування'. Більшість термінів української і англійської мов однозначні.

Походження термінів перекладознавства. Значна частина в обох мовах базується на греко-латинських коренях, що засвідчує прозорі міжмовні паралелі: *адаптація / adaptation; адекватність / adequacy; декомпресія / decompression; еквівалентність / equivalence; інтерпретація / interpretation; транскрипція / transcription; транслятологія / translatology*; *трансформація / transformation, компресія / compression* та ін. Ці терміни повністю адаптовані в обох мовах, однак зберігається безпосередня відповідність із первинною етимологією. Ці поняття становлять близько 40–50 % від усієї терміносистеми перекладознавства, що полегшує міжкультурну комунікацію й засвоєння професійної лексики. Інші терміни вналежнюємо до питомих термінів англійської чи української мов, зокрема українська мова запозичила частину термінів з англійської, напр.: *skopos theory / теорія «скопос»* – термін англійської мови грецького походження відповідно транслітерований в українську мову. Простежуємо частково й зворотній процес, зокрема, деякі терміни англійської мови не мають прямих еквівалентів до українських аналогів і вимагають моделювання адекватного терміна: ідеться про українські реалії, презентовані застарілою лексикою, що потребують транслітерації та запозичення відповідного значення: укр. *товмач / англ. tovmach, clarifier, explainer*; *тлумач / tlumach, explainer*; проте деякі застарілі запозичені терміни мають англійські відповідники, напр.: *драгоман / dragoman* (запозичений із турецької з аналогійним значенням). Деякі терміни не мають прямого англійського відповідника, напр. *підрядник, транслят*, тому запропоновано авторський термін – *interim text*. У систему

понять перекладознавства введено й термін на позначення новаторської теорії «*третього коду*», що розроблена українським лінгвістом С. Засєкіним (див.: Засєкін, 2020), що розширює термінологію перекладознавства, презентовану англійською мовою, – «*third code theory*».

Отже, теорія міжтермінних паралелей ґрунтується на системному зіставленні порівнюваних мов і виявленні їхніх спільних і відмінних рис, характеру запозичень і типологійних паралелей.

Українсько-англійська термінологія перекладознавства презентує складну систему міжмовних паралелей, що формуються на лексико-семантичному, структурному й словотвірному рівнях. Ці паралелі відображають, зрозуміло, і спільні тенденції, і специфічні національні традиції термінотворення.

Міжмовні паралелі в термінології перекладознавства демонструють (1) високий ступінь інтернаціонціональної лексики; простежено одиничні випадки запозичень з української в мову англійську, дещо більший – з англійської в українську; (2) подібності й відмінності в структурі порівнюваних термінів: обидві терміносистеми презентують велику кількість складених одиниць, що побудовані за питомими моделями відповідно до граматичної системи кожної мови; крім того, українська мова має композити, прикладкові слова, а англійська тяжіє до компактних атрибутивних словосполучень; (3) кожна мова оперує системою власних морфем (суфікси й префікси), утворюючи з їхнім використанням відповідні терміни; (4) різний ступінь термінологійної стандартизації: розглянуті українські терміни виявляють широку синонімію та актуалізують образні, конотовані терміни більшою мірою, ніж це презентовано в англійській терміносистемі, а також культурну специфіку, що репрезентована, зокрема, й термінами-історизмами, застарілою лексикою; (5) рівномірно простежуємо вияв антонімних, родо-видових зв'язків і полісемії, що виражена незначною кількістю прикладів.

Висновки

Теорія міжмовних паралелей ґрунтується на системному зіставленні мов, виявленні їхніх спільних і відмінних рис, аналізі процесів міжмовних контактів, запозичень і типологійних паралелей, які допомагають зрозуміти, як мови розвиваються і впливають одна на одну.

Аналіз термінології перекладознавства обох мов засвідчив і спільні тенденції, і деякі відмінності, мотивовані специфікою порівнюваних мовних систем і лінгвокультур. Терміносистеми перекладознавств української і англійської мов характеризуються (1) розгалуженістю, (2) динамікою розвитку й поповненням новими елементами, що пов'язано з розвитком науки, моделюванням неологізмів. Синонімія, антонімія, родо-видові презентанти, а також полісемія характерні для обох мов, однак названі парадигматичні зв'язки більш виразно виявляємо в українській мові. Структурні моделі також презентують збіжності й відмінності: в українській мові більше прикладкових одиниць. В обох мовах простежуємо префіксальну й суфіксальну активність під час творення термінів. Схожість виявляємо й щодо походження термінів перекладознавства, що переважно мотивовані латинською й грецькою мовами. У порівнювальній термінології не простежуємо омонімії й паронімії.

Перспективу дослідження вбачаємо в необхідності створення українсько-англійського словника термінів перекладознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Володіна**, Т. С., & Рудківський, О. П. (2017) *Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня: навч.-метод. посіб.* Київ: Вид-ий центр Київ. нац. лінгв. ун-ту. 2. **Дерік**, І. М. (2022) *Теорія та практика перекладу. Аспекти перекладу: підручник для здобувачів вищої освіти першого (бакалав.) рівня*. Одеса: Університет Ушинського. 3. **Дубічинський,** В. В. (1993) Лінгвістичний апарат на опис лексичних та термінологічних паралелей. *Збірник Харків. істор.-філол. товариства, 1,* 117–124. 4. **Дулепа**, І. Б. (2011) Німецько-українські міжмовні омоніми у фаховій субмові педагогіки. *Науковий вісник Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 3 (2),* 107–111. 5. **Загнітко**, А. (2012) *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни* (Т. 1–4). Донецьк: ДонНУ. 6. **Кійко**, С. В. (2018) Інтернаціоналізми і міжмовні омоніми у фаховій мові театру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. *Серія: Філологія, 32(1),* 239–243. 7. **Космеда**, Т., & Войтович, О. О. (2025) Склад і зміст термінів ідеографійної групи «перекладознавство як наука та її складники»: українсько-англійські паралелі. *Термінологічний вісник, 8,* 96–107. 8. **Космеда**, Т., & Войтович, О. О. (2025) Становлення системи базових термінів перекладознавства (на матеріалі аналізу енциклопедії «Сучасна лінгвістика» О. Селіванової). «*Вісник науки та освіти», 1(31),* 349–360. 9. **Космеда**, Т., & Войтович, О. О. (2025) Термінологія перекладознавства: дефінію вання термінів-агенсів перекладознавчого процесу (на матеріалі української і англійської мов). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної, 19,* 186–194. 10. **Лебедєва**, Н. А., Бевзо, Г. А., & Малінська, Г. Д. (2022) Порівняльна лексикологія української та англійської мов. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. *Серія: Філологія. Журналістика, 33(72) 2(2),* 45–52. 11. **Левицький**, А. Е., & Шелудько, А. В.

(2010) Функціональний аспект неактивних типів словотворення: українсько-англійські та англо-українські паралелі. *Записки з романо-германської філології, 2,* 149–157. 12. **Литвин**, І. М. (2013) *Перекладознавство. Науковий посібник*. Черкаси: Видавництво Ю. А. Чабаненко. 13. **Осова, О. О.** (2024) Особливості формування лінгводидактичної термінології: німецько-українські паралелі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 35 (74), 5(2),* 1–7. 14. **Попова**, Д. А., & Седлар,Є. В. (2017) Специфіка основоскладання в контексті словотвірної номінації сучасної англійської та української мов. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ, 2 (17),* 112–120. 15. **Селіванова**, О. (2006) *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К. 16. **Сидорчук**, Т. (2015) Автографи українських письменників у бібліотечній та архівній колекціях наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». *Бібл. вісн., 4,* 23–28. 17. **Яремко**, Я. (2002) Міжмовні відношення і національно-мовна картина світу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології, 453,* 59–63. 18. **Demenchuk**, O. (2018) *Contrastive Lexicology of the English and Ukrainian Languages.* (2nd ed.), Rivne : RSUH.

REFERENCES

1. **Volodina**, T. S., & Rudkivskyi, O. P. (2017) *Zahalna teoriia perekladu dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia: navch.-metod. posib [General theory of translation for the first educational level (bachelor level): handbook]*. Kyiv: Vyd-yi tsentr Kyiv. nats. linhv. un-tu. [in Ukrainian]. 2. **Derik**, I. M. (2022) *Teoriia ta praktyka perekladu. Aspekty perekladu: pidruchnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity pershoho (bakalav.) rivnia [Theory and practice of translation. Aspects of translation: handbook for the first educational level (bachelor level) students]*. Odesa: Universytet Ushynskoho [in Ukrainian]. 3. **Dubichynskyi**, V. V. (1993) Linhvistychnyi aparat na opys leksychnykh ta terminolohichnykh paralelei [Linguistic apparatus for describing lexical and terminological parallels.]. *Zbirnyk Kharkiv. istor.-filol. tovarystva – Collection of Kharkiv Historical-Philological Society, 1,* 117–124. [in Ukrainian] 4. **Dulepa**, I. B. (2011) Nimetsko-ukrainski mizhmovni omonimy u fakhovii submovi pedahohiky [German-Ukrainian interlingual homonyms in the professional sublanguage of pedagogy]. *Naukovyi visnyk Volyn. nats. un-tu imeni Lesi Ukrainky – Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka's Volyn National University, 3 (2).* 107–111 [in Ukrainian]. 5. **Zahnitko**, A. (2012) *Slovnyk suchasnoi linhvistyky: poniattia i terminy (T. 1–4) [Dictionary of Modern Linguistics: Concepts and Terms]*. Donetsk: DonNU. [in Ukrainian]. 6. **Kiiko,** S. V. (2018) Internatsionalizmy i mizhmovni omonimy u fakhovii movi teatru [Internationalisms and interlingual homonyms in professional theater language]. *Nakovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Filolohiia – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology, 32(1),* 239–243. [in Ukrainian] 7. **Kosmeda**, T., & Voitovych, O. (2025). Sklad i zmist terminiv ideohrafiinoi hrupy «perekladoznavstvo yak nauka ta yii skladnyky»: ukrainsko-anhliiski paraleli [Composition and meaning of terms in the ideographic group «translation studies as a science and its components»: Ukrainian-English parallels]. *Terminolohichnyi visnyk –Terminological bulletin, 8,* 96–107 [in Ukrainian]. 8. **Kosmeda**, T., & Voitovych, O. O. (2025) Stanovlennia systemy bazovykh terminiv perekladoznavstva (na materiali analizu entsyklopedii «Suchasna linhvistyka» O. Selivanovoi) [The development of a system of basic terms in translation studies (based on an analysis of O. Selivanova's encyclopedia «Contemporary Linguistics»)]. *Visnyk nauky*

ta osvity – Bulletin of Science and Education, 1(31), 349–360 [in Ukrainian]. 9. **Kosmeda**, T., & Voitovych, O. (2025) Terminolohiia perekladoznavstva: definiiuvannia terminiv-ahensiv perekladoznavchoho protsesu (na materiali ukrainskoi i anhliiskoi mov) [Terminology of translation studies: defining terms related to the translation process (based on Ukrainian and English).]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi – Theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language*, *19,* 186–194. [in Ukrainian] 10. **Lebedieva**, N. A., Bevzo, H. A., & Malinska, H. D. (2022) Porivnialna leksykolohiia ukrainskoi ta anhliiskoi mov [Comparative lexicology of Ukrainian and English languages.]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific Notes of V. I. Vernadsky's Ternopil National University. Series: Philology. Journalism, 33(72) 2(2),* 45–52. [in Ukrainian] 11. **Levytskyi**, A. E., & Sheludko, A. V. (2010) Funktsionalnyi aspekt neaktyvnykh typiv slovotvorennia: ukrainsko-anhliiski ta anhlo-ukrainski paraleli [The functional aspect of inactive types of word formation: Ukrainian-English and English-Ukrainian parallels]. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii – Notes on Romance and Germanic Philology*, 2, 149–157 [in Ukrainian]. 12. **Lytvyn**, I. M. (2013) *Perekladoznavstvo. Naukovyi posibnyk [Translation Studies. Handbook]*. Cherkasy: Vydavnytstvo Yu. A. Chabanenko [in Ukrainian]. 13. **Osova**, O. O. (2024) Osoblyvosti formuvannia linhvodydaktychnoi terminolohii: nimetsko-ukrainski paraleli [Features of the formation of linguistic and pedagogical terminology: German-Ukrainian parallels.]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific notes of V. I. Vernadsky Ternopil National University. Series: Philology. Journalism, 35 (74), 5(2),* 1–7 [in Ukrainian]. 14. **Popova**, D. A., & Sedlar, Ye. V. (2017) Spetsyfika osnovoskladannia v konteksti slovotvirnoi nominatsii suchasnoi anhliiskoi ta ukrainskoi mov [The specifics of word formation in the context of word formation in modern English and Ukrainian]. *Psykholoho-pedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ [Psychological and pedagogical foundations of humanizing the educational process in schools and universities], 2 (17),* 112–120 [in Ukrainian]. 15. **Selivanova**, O. (2006) *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: terminological encyclopedia]*. Poltava: Dovkillia-K. [in Ukrainian]. 16. **Sydorchuk**, T. (2015) Avtohrafy ukrainskykh pysmennykiv u bibliotechnii ta arkhivnii kolektsiiakh naukovoi biblioteky Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylianska akademiia» [Autographs of Ukrainian writers in the library and archive collections of the scientific library of the National University of Kyiv-Mohyla Academy]. *Bibl. visn. – Library Bulletin, 4,* 23–28 [in Ukrainian]. 17. **Yaremko**, Ya. (2002). Mizhmovni vidnoshennia i natsionalno-movna kartyna svitu [Interlingual relations and the national linguistic picture of the world]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriia: Problemy ukrainskoi terminolohii – Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Problems of Ukrainian Terminology, 453,* 59–63 [in Ukrainian]. 18. **Demenchuk**, O. (2018) *Contrastive Lexicology of the English and Ukrainian Languages* (2nd ed.). Rivne : RSUH [in English].

Космеда Тетяна Анатоліївна – доктор філологічних наук, професор (Україна), професор титулярний (Польща), професор кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури, Донецький національний університет імені Василя Стуса; вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, 21001, Україна.

E-mail: tkosmeda@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-8912-2888
Kosmeda, Tetyana – Doctor of Philological Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Romano-Germanic Philology and Foreign Literature, Vasyl Stus Donetsk National University; 21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine.

Войтович Олег Олександрович – асистент кафедри теорії та практики перекладу, докторант кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури, Донецький національний університет імені Василя Стуса; вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, 21001, Україна.
E-mail: voitovych.o@donnu.edu.ua
http://orcid.org/0009-0008-6069-5648
Voitovich, Oleg – Assistant of the Department of Theory and Practice of Translation, Doctoral Student of the Department of Romano-Germanic Philology and Foreign Literature, Vasyl Stus Donetsk National University; st. 600th anniversary, 21, Vinnitsa, 21001, Ukraine.

Дата першого надходження статті до видання – 24 лютого 2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування – 24 березня 2026 р.
Дата публікації статті у виданні – 25 квітня 2026 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Космеда Т. А., Войтович О. О. Міжмовні українсько-англійські паралелі в термінології перекладознавства. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 64. С. 304–319. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.22

APA: Космеда, Т. А., Войтович, О. О. (2026). Міжмовні українсько-англійські паралелі в термінології перекладознавства. *Лінгвістичні дослідження, 64,* 304–319. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.22